

Katowice, 2017-04-12

dr hab. Piotr Mamet, prof. nadzw. AJD
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Recenzja rozprawy doktorskiej
Pani mgr Katarzyny Strębskiej – Liszewskiej
Epistemic modality in the rulings of the American Supreme Court
and Polish Sąd Najwyższy
A corpus-based analysis of judicial discourse
napisanej pod kierunkiem
Prof. dr hab. Andrzeja Łydy
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzowana rozprawa liczy łącznie 293 strony i obejmuje: Wstęp, pięć Rozdziałów, Wnioski, Bibliografię, Wykaz źródeł internetowych, Wykaz dokumentów prawnych, Wykaz przytaczanych spraw sądowych, Indeks diagramów, Indeks tabel i Streszczenia w języku polskim i angielskim.

Autorka, jak wskazuje w tytule pracy, postawiła sobie za cel analizę modalności epistemicznej w dyskursie sądowym Amerykańskiego Sądu Najwyższego i Polskiego Sądu Najwyższego. Praca ma charakter interdyscyplinarny plasując analizowane zjawiska językowe w kontekście systemów prawnych Polski i USA.

Recenzję rozprawy ułatwia fakt, że liczba uchybień jest znikoma i dotyczy problemów drugorzędnych ustępując bardziej istotnym zaletom, zarówno w zakresie merytorycznym jak i formalnym.

Szczegółowe uwagi można zacząć od omówienia struktury rozprawy, którą cechuje jasny, prawidłowy i wyczerpujący układ treści.

To samo można powiedzieć o Wstępie, który rzetelnie informuje o zamiarach Autorki, zawartości pracy i zastosowanej w niej metodologii.

Cele badawcze przedstawione są na str.7 Wstępu, gdzie mowa o zamiarze zbadania, która część korpusu zawiera więcej znaczników modalności epistemicznej. Ponownie cele badawcze sformułowane są w Rozdziale 3, punkt 3.1.1, str.123, gdzie, z kolei, jest mowa o odniesieniu zjawisk językowych do systemów prawnych, doktryn, konwencji i historii w Polsce i USA. Są to inne zamierzenia niż te, które wskazano we Wstępie ale i komplementarne, szkoda tylko, że nie zostały przedstawione w jednym miejscu rozprawy.

Rozdział 1 to wyraźny dowód interdyscyplinarności pracy. Stanowi on dobrą prezentację systemów prawnych Polski i USA. Jest to właściwy rozdział we właściwym miejscu. Omawia on bowiem zagadnienia związane z pracą i stanowiące kontekst analizowanych zagadnień językowych. Rozdział ten nie ma charakteru lingwistycznego, ale przyczynia się do wypracowania narzędzia badawczego, co jest zadaniem następnego rozdziału.

Rozdział 2 rozpoczyna się od zdania zachęcającego do dalszej lektury, czyli prawidłowej a jednocześnie krótkiej i trafiającej w sedno definicji trybu i modalności. Po zapoznaniu się z tak prostą definicją czytelnik nabiera ochoty na zapoznanie się z bardziej wyrafinowanymi definicjami, klasyfikacjami stanowiącymi treść Rozdziału. W tej części rozprawy można jedynie domagać się zwiększenia liczby przykładów, zwłaszcza w prezentowanych wykresach. I tak Wykres (Fig.) 2.1 na stronie 56 przedstawia klasyfikację bez podanych przykładów. Nieco dalej, na stronie 63, Wykres (Fig.) 2.2, Autorka zdecydowała się podać przykłady (zapominając o jednym). Następne tabele i wykresy zyskałyby, gdyby opatrzyć je przykładami. Te ostatnie bowiem można uznać za istotny element definicji i klasyfikacji, ilustrujący wskazane pojęcia teoretyczne. Dodatkowym powodem sformułowania powyższej uwagi jest fakt, że przegląd zagadnień zawartych w Rozdziale 2 jest bardzo staranny i oprócz swojej funkcji w recenzowanej rozprawie może być użyteczny jako materiał dydaktyczny.

Można prowadzić rozważania czy Autorka dotarła do wszystkich możliwych źródeł i czy proponowane klasyfikacje są jedynymi z możliwych. Takie rozważania byłyby jednak bezcelowe. Autorka, jak sama słusznie wskazuje na stronie 53, sięga do opracowań najbardziej znaczących autorów takich jak na przykład i przede wszystkim Halliday, Halliday i Matthiessen czy Palmer wśród badaczy zagranicznych. To samo można powiedzieć o znajomości polskiej literatury przedmiotu (np. Grzegorzczkova, Puzynina, Kakietek, Ligara) w tym badaczy z Uniwersytetu Śląskiego, w którym powstała dysertacja (Jędrzejko, Łyda, Warchał). Zagadnienia poruszane w tym Rozdziale omawiane są w sposób spójny, kompletny oraz stanowią materiał należycie służący do wypracowania narzędzia badawczego.

Rozdział 3 to opis badanego korpusu i metodologii. Znakomicie koresponduje on z Rozdziałem 2 i uporządkowaną, logiczną i syntetyczną prezentacją omawianych zagadnień. Jednakże w tym Rozdziale można dopatrzeć się kilku braków. Mają one charakter drugorzędny, ale ich obecność przyczyniłaby się do lepszego osadzenia badań Autorki w całości badań języka specjalistycznego i czyniłaby pracę bardziej kompletną.

Po pierwsze, brakuje krótkiego wywodu na temat języka prawa, który odniósłby przedmiot badań do cech dystynktywnych tej odmiany języka. Z tego powodu w rozprawie powinny znaleźć się odniesienia do takich autorów jak Pieńkos czy Berezowski, czy wskazany poniżej Bhatia. W tym miejscu można było odnieść się do rozróżnień typu język prawa, język prawniczy i zakwalifikować swoje badania w stosownej odmianie tego specjalistycznego dyskursu.

W tej części pracy Autorka umieszcza także rozważania związane z gatunkiem i analizą gatunku. Jest to zabieg o tyle słuszny, że przedmiotem analizy są gatunki języka prawa, natomiast szerszego odniesienia wymagałoby pojęcie rejestru języka specjalistycznego, gdyż jego element stanowi zasadniczą część badań. Zwraca przy tym uwagę fakt, że Autorka

skorzystała z pracy Bhatii (1993), nie dotarła jednak do innych opracowań tego badacza, które są co najmniej równie istotne¹.

Część badawcza przedstawia analizę polskiego (Rozdział 4) i angielskiego (Rozdział 5) korpusu tekstów. Badania przeprowadzone są w sposób bardzo dokładny. Przyjęta metodologia koresponduje z wywodem teoretycznym, przyjętym modelem badawczym i założonymi celami.

Badania obejmują analizę jakościową, polegającą na wskazaniu wyznaczników modalności zgodnie z przyjętą klasyfikacją. Analiza jakościowa nie kończy się jednak na prostym wskazaniu wyznaczników i przypisaniu ich do określonej kategorii. Autorka wskazuje przyczyny, ale i problemy związane z decyzjami klasyfikacyjnymi. Liczne przykłady dobrze ilustrują wywód oraz stanowią same w sobie cenny materiał językowy, którego przydatność może przekraczać ramy samej rozprawy. Szczególnie dotyczy to tłumaczenia na język angielski przykładów z polskiego korpusu tekstów. Oczywiście jest to zabieg konieczny w dysertacji pisanej w języku angielskim, ale otrzymujemy przy okazji próbkę tłumaczenia tekstów prawnych.

Można zaproponować aby lista angielskich ekwiwalentów polskich terminów na stronie 147 była wsparta odniesieniem do literatury. Nie chodzi tu o kwestionowanie tłumaczenia Autorki ale o uzasadnienie Jej wyborów leksykalnych.

Osobnym walorem całej części badawczej są badania ilościowe, opisujące częstotliwość występowania analizowanych form. Tego typu informacje zwiększają wiarygodność badań, pozwalają dobrze scharakteryzować cechy dystynktywne tekstów w badanym zakresie. Ponadto zebranie danych ilościowych pozwoliło Autorce wyciągnąć wnioski o charakterze kontrastycznym w odniesieniu do obydwu korpusów tekstów.

Starannej analizie towarzyszy jej doskonała prezentacja. Chodzi nie tylko o wspomniane liczne przykłady, ale i wykresy oraz tabele, które są należycie omówione oraz starannie edytowane.

Konkluzje przedstawione są w sposób rzeczowy i syntetyczny, a jednocześnie odnoszą się wyraźnie do zamiarów badawczych i otrzymanych wyników badań.

Praca jest bardzo starannie dopracowana pod względem formalnym. Układ pracy jest przejrzysty. Dobrze wykorzystano system punktów i podpunktów, ułatwia to lekturę pracy eksponując jej strukturę oraz hierarchię omawianych zagadnień. Tabele, wykresy, dokumenty i akty prawne zebrano w wykazach na końcu pracy. Praca jest poprawna pod względem językowym a tekst starannie wyedytowany.

Uważny czytelnik zauważy, że w Bibliografii brak prac niektórych prominentnych autorów, wymienionych w części teoretycznej, np. Puzynina, Wierzbicka, Wróbel. Jest to zapewne błąd wynikający z objętości pracy oraz obszernej bibliografii. Takie niedopatrzenie nie powinno mieć miejsca, ale też jest trudne do uniknięcia.

Uchybieniem formalnym recenzowanej rozprawy jest zwyczaj pozostawiania niezapisanych końcowych fragmentów stron, które nie stanowią końca rozdziałów. Z reguły powodem jest

---

¹ Wykaz literatury umieszczono w Bibliografii

tabela lub wykres, które z uwagi na rozmiar, zostały umieszczone na następnej stronie. W takich jednak przypadkach lepiej kontynuować tekst ciągły a użyć odsyłacza do odpowiedniej tabeli czy wykresu.

Można też rozważyć, czy przyjęta forma pierwszej osoby liczby mnogiej „we” w odniesieniu do Autorki nie mogła być zastąpiona pierwszą osobą liczby pojedynczej „I” lub, jeszcze lepiej, formą bezosobową.

Wskazane uwagi krytyczne nie powinny przysłaniać zasadniczych walorów pracy. Wskazano je w niniejszej recenzji i można je zrekapitulować w sposób następujący:

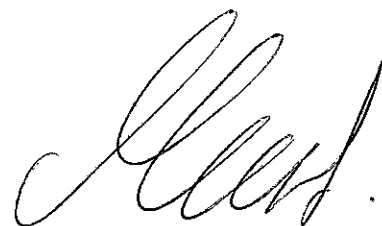
- rozprawa stanowi spójną i logiczną całość z wyraźnym podziałem na część teoretyczną i badawczą, dobrze opisanym modelem badawczym oraz cechuje się prawidłową strukturą i zawartością;
- część teoretyczna obejmuje zasadnicze dla analizy problemy, definicje i klasyfikacje. Wraz z obszerną Bibliografią wskazuje na duże odczytanie i wiedzę Autorki;
- badania przeprowadzono fachowo i rzetelnie, z zastosowaniem kryteriów jakościowych i ilościowych;
- wnioski przedstawiono w sposób prawidłowy i syntetyczny.

Rozprawa zwiększa stan wiedzy naukowej poprzez prezentację danych analitycznych oraz kontrastywne ujęcie wyników badań korpusów w dwóch językach i sformułowanie wniosków z takiego zestawienia.

Rekomenduję pracę doktorską Pani mgr Katarzyny Strębskiej – Liszewskiej do wyróżnienia oraz, po usunięciu nielicznych usterek, do publikacji. Uzasadnieniem rekomendacji jest to, że rozprawa:

- stanowi próbkę dobrej pracy naukowej poszerzającej stan wiedzy w badanym obszarze;
- stanowi niemal bezbłędną realizację kanonów pisania prac doktorskich;
- przekazując sporą wiedzę merytoryczną może być przydatna jako pomoc dydaktyczna;
- z uwagi na zawarte przykłady może być podstawą do sporządzenia poradników dla tłumacza (podobnych do wskazanych w Bibliografii recenzji).

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Katarzyny Strębskiej, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie naukowej językoznawstwo oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W ten sposób spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z powyższym, **wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Strębskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Bibliografia

- Berezowski, L.: *Jak czytać i rozumieć angielskie dokumenty notarialne, testamenty i pełnomocnictwa?* Warszawa 2015.
- Berezowski, L.: *Jak czytać i rozumieć angielskie dokumenty sądowe w sprawach cywilnych?* Warszawa 2014.
- Berezowski, L.: *Jak czytać i rozumieć angielskie umowy?* Wyd. Beck, Warszawa 2014.
- Bhatia V. K.: *An Applied Discourse Analysis of English Legislative Writing*. Birmingham 1983.
- Bhatia V. K.: *Discourses of business and law: is there a common core?* W: *LSP Forum '99 Proceedings International Conference on Teaching Languages for Specific Academic Purposes in Universities*, Prague, Czech Republic 17-19 September 1999. Prague: 1999, s. 81-86.
- Jerzy Pieńkos: *Podstawy juryslingwistyki; język w prawie - prawo w języku*. Wydawnictwo Muza SA, Warszawa 1999.

